

Skutečně zdravá škola

Ovocné stromy a keře na školní zahradě

Jak vybrat a správně založit

Úvod

Jakmile začneme pracovat se stromy a keři na zahradě od výsadby, přes péči až po sklizeň plodů, podílíme se na rozšíření biodiverzity daného místa. A každý kousek rozšíření biologické rozmanitosti je krokem k udržitelnosti, k přežití, k rozvoji životního prostředí, jež je základem k tomu, aby člověk jako takový přežil.

A jestliže se nyní budeme zabývat keři a stromy, jsou to už čtyři rostlinná patra (menší a větší stromy, menší a větší keře), to je polovina ze základních rostlinných pater.

Stromy

Začínáme stromy, protože ty jsou kostrou návrhu. Primárně budeme hovořit o ovocných, ale je-li zahrada dost velká, najdeme místo i pro původní druhy místa. (Můžeme s dětmi projít okolí a poznávat, co okolo roste.) Zvláště ty, které přináší další užitek. Například lípa – květy pro léčivý čaj. V přírodní zahradě, stejně jako v přírodě, mohou část zeleně tvořit i původní, nebo zdomácnělé jehličnany, jako jsou borovice, tis (forma keřová i stromová), jalovec obecný.

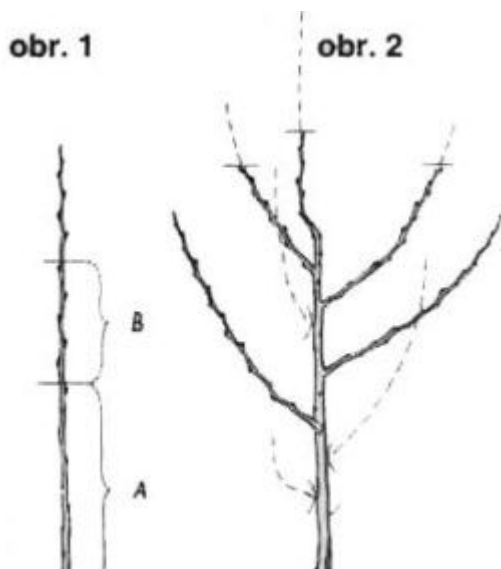
Než si rozvrhneme stromy na plochu, rozhlédneme se, jak putuje slunce. To také ovlivňuje jejich umístění. Je dobré si udělat náčrtek na papír. Oblouk cesty slunce a kruhy o velikosti korun stromů v dospělosti. To je důležité si zjistit. Velké stromy by neměly stínit malým stromům, záhonům, případně vytvořeným suchým a slunným místům. Logicky by tedy ze severu měly být největší stromy a směrem na jih postupovat ke stromům menším. Rozmísťujeme tak, aby se koruny v dospělosti dotýkaly a prolnuly maximálně z jedné čtvrtiny.

Ovocné stromy volíme podle velikosti zahrady. Staré a regionální odrůdy jabloní a hrušní jsou roubované na semenáče, jsou to polokmeny a vysokokmeny s velkými korunami a věkem přes sto let. (Slivoně jsou menší.) Proto potřebují větší plochu a velikost zahrady ovlivní jejich počet nebo použití vůbec. V každém případě volíme tyto, pokud to jde, protože jsou odolnější a různorodější. Také po zapěstování korunky nepotřebují pravidelný, každoroční řez. Zapěstování koruny stromu trvá 3 roky.

Do malých zahrad vybíráme roubovance na podnožích – řízkovancích. Jsou to novošlechtenci a dožívají se od 20 do 40 let. Jsou také choulostivější a potřebují větší péči, tj. pravidelný řez.

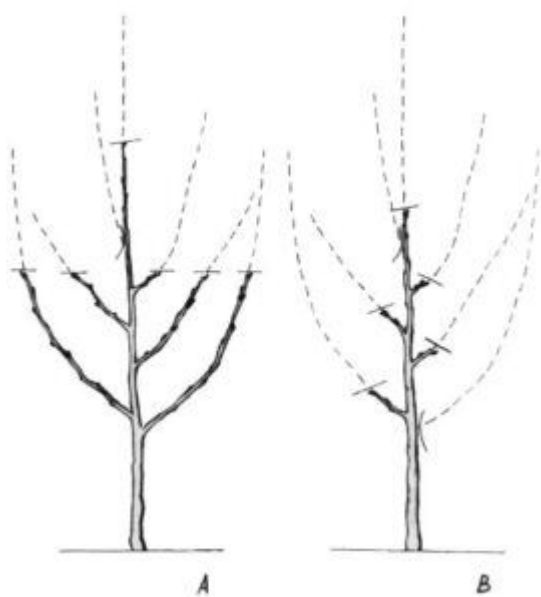
Také neprořezáváme každý ovocný strom každý rok. Nejen každý druh, ale i odrůda má jiný požadavek na řez. V tom směru jsou výborné v rámci vyučovacích hodin na pozemku semináře s odborníky, kde se žáci i učitel naučí pečovat o konkrétní strom.

Lze porovnávat pěstování zahradnickým způsobem s pozorováním vývoje stromu v přírodě. (Výsev semínek jabloní a ponechání bez zásahu.)

Obr. 1: Jarní řez jednoletého očkovaného (špičáku) v prvním roce „na korunku“
A) Výška budoucího kmene
B) Místo pro založení korunky (5 až 6 pupenů)

Obr. 2: Stromek druhým rokem se správně založenou korunou (odřezávané výhony jsou označeny čárkovaně)

Obr. 3: Klasický výchovný řez rozvětvených jednoletých nebo dvouletých stromků
A) Při výsadbě stromků na podzim
B) Po jarní výsadbě (nutno řezat krátce)

Keře

Po výsadbě stromů se pustíme do rozvržení keřů do prostoru. Hodně je využíváme do živých plotů, větší keře také jako solitery. Například líska, mohutný keř, pod kterým si mohou děti vytvořit hrací prostor, nebo *Prunus cerasifera* „Holywood“, slivoň která je okrasná svými červenými listy a s chutnými blumami, na které dosáhne každé dítě.

U vstupu do areálu a směrem ke komunikaci využíváme okrasné, vítací a chránící keře. Vítací jsou ty, které se na nás po vstupu do areálu usmívají svými barevnými listy, květy, plody nebo vůní. Například *Buddleja davidii* nebo pustoryl. Chránící keře mají chránit především před pohledy, hlukem a prachem. Například ptačí zob - *Ligustrum vulgare* „Atrvierens“.

U plotů často vysazujeme živé ploty, buď chránící, nebo jedlé. Mohou být jednořadé, ale lepší jsou dvouřadé, vysazované do trojsponu a nejlépe výškově odstupňované. Takové mohou být i kombinované tak, že směrem z areálu jsou druhy chránící a dovnitř jedlé. Je také možné vytvořit výukový živý plot z jedovatých druhů, jako jsou například tis, pámelník, břečtan, lýkovec, červený bez, rododendron.

Z keřů můžeme vytvořit i remízky, osadit jimi meze, aby se nemusely pracně sekat. Hlavní ve školní zahradě jsou však jedlé keře a využívání jejich plodů.

Přehled keřů podle jejich velikosti:

Větší: moruše (*Morus alba* a *nigra*), muchovník (*Amelanchier lamarckii*), líska (*Corylus avellana*), černý bez (*Sambucus nigra*), rakytník (*Hippophae rhamnoides*), dřín (*Cornus mas*), hlošina (*Elaeagnus angustifolia*), hloh peřenoklaný (*Crataegus "Major"*)

Moruše (*Morus alba* a *nigra*)

Hloh peřenoklaný (*Crataegus pinnatifida* var. *Major*)

Dřín obecný (*Cornus mas*)

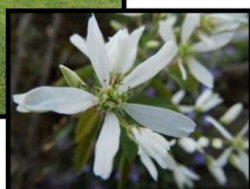
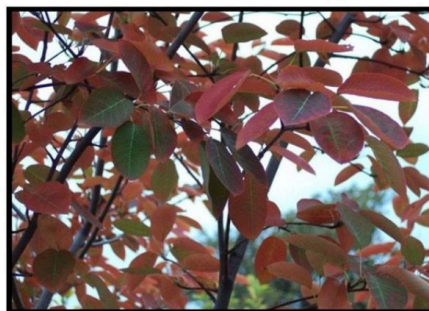

Růže dužnoplodá (*Rosa vilosa* – *pomnifera* Carpatia) 1,5m

Střední: Josta (*Ribes nidigrolaria*), trnka (*Prunus spinosa*), temnoplodec (*Aronia melanocarpa*), muhovník (*Amelanchier Prince William*), meruzalka černá (*Ribes nigrum, aureum*)

*Aronie,
černá jeřabina*

Muhovník (*Amelanchier canadensis* Prince William) – 2,5m

Menší: borůvky (*Vaccinium corymbosum*), zimolez kamčatský (*Lonicera kamtschatica*), angrešt (*Ribes uva crisa*), višeň plstnatá (*Prunus tomentosa*), třešeň křovitá, maliny (*Rubus idaeus*), rybíz červený (*Ribes rubrum*), Gdoulovec Cido.

Třešeň křovitá - 25cm

Višeň plstnatá – 1,2m

Jedlé popínavky: klanopraška čínská (*Schisandra chinensis*), ostružiny (*Rubus fruticosus*), Akebia quinata, Actinidia arguta, Vitis vinifera

**Zdroj: pro Skutečně zdravou školu zpracovala Jana Kotoučková, Ekocentrum Jihlava.
Foto: Jana Kotoučková, Dana Václavíková, Přírodní zahrady.cz**